

FEUILLETON

UIT HET VERRE VERLEDEN II

Trefwoorden: Geschiedenis

Voor een goed begrip van de toenmalige tandheelkundige opvattingen zou het natuurlijk verbazend interessant zijn, als men de algemene levensfilosofie van de gemiddelde Nederlander van zestig jaar geleden zou kunnen weergeven, uit een periode dus, die de kroniekschrijver zelf als kind heeft meegemaakt. Maar dat is een bijzonder hachelijke onderneming. Immers het gevaar bestaat dat hij eigen belevenissen en stemmingen uit die tijd als zodanig gaat aanzien en wie is voorts die 'gemiddelde Nederlander'? Een achtjarig kind is bovendien – of was althans toen – weinig gevoelig voor oorlogshandelingen die buiten 's lands grenzen woeden; het kan niet reconstrueren in hoeverre zijn volwassen landgenoten daar destijds op reageerden en van tandheelkunde wist het uit de aard van de zaak nog helemaal niets. Toch komt uit de nevelachtige herinnering wel iets over het leven van die dagen naar voren.

Men bevond zich in het tweede jaar van de Eerste Wereldoorlog, die Nederland militair nog ongemoeid liet. Het Duitse opperbevel had de bestaande aanvalsplannen van 1906 (het beruchte 'plan-Schlieffen') wel in hoofdzaak uitgevoerd, ten einde in één geweldige zwaai van de rechttervleugel van zijn machtige leger het gehate Frankrijk in recordtempo op de knieën te krijgen, maar men had het bij nader inzien toch verstandiger gevonden om alleen België in die zwaai-beweging te betrekken en van een doortocht door Nederland af te zien. Door dit ondoorgroendelijk wijze besluit was ons land een oase te midden van de woedende belligerenten geworden. De aanvallende was echter op aanzienlijk groter tegenstand gestuit dan verwacht. Er waren onverwachte tegenslagen geweest, culminerend in de slag aan de Marne, in de eerste week van september 1914, en zo was de bewegingsoorlog tegen het einde van dat jaar al vastgelopen in een stellingenoorlog, met woeste uitvallen aan beide zijden en enorme verliezen aan mensenlevens.

De meeste Nederlanders konden zo midden in de strijd – waarbij de Verenigde Staten toen nog niet rechtstreeks betrokken waren – zich geen voorstelling vormen van wat er in werkelijkheid gaande was in de wereld. Zij geloofden waarschijnlijk nog in een betrekkelijk snelle afloop van de gevechtshandelingen en slechts weinigen beseften ten volle dat om hen heen een wereld aan het ineenstorten was en dat de 'goede oude tijd' nooit zou weerkeren. Zo ging dat in een periode, dat men zijn, vaak oppervlakkige en meestal eenzijdige, informatie slechts uit dag-

weekbladen kon putten, dat het journalistieke raffinement nog lang niet het heden-daagse peil had bereikt en dat ook de fotografische techniek niet toestond, zekere gruwelijke details van het oorlogsbedrijf onverbloemd onder ieders oog te brengen. Misschien waren daarvoor trouwens de fatsoensnormen nog te sterk ontwikkeld. Hoe dan ook, de oorlogsfoto's in de geïllustreerde bladen vormden, met hun altijd wat braaf-larmoyante onderschriften maar een flauwe afspiegeling van wat in werkelijkheid een onvoorstelbare verschrikking was. Termen, zoals 'hel van Verdun' en 'slijtageslagen aan de Somme', – beide 'highlights' van 1916 – kunnen bij wie die tijd in het vredige Nederland meemaakte, nu nog een huivering oproepen, maar dat komt vooral omdat in latere jaren zoveel openbaar is gemaakt over de methoden en doelstellingen van de oorlogvoering.

Destijds was men echter nog niet zover. Er overheerste een zekere romantische voorstelling van zaken. Tegen vorsten werd nog in eerbiedige bewondering opgezien: men beschouwde ze heimelijk nog altijd als van God gezonden, hoe wereldvreemd en praalziek sommigen zich ook mochten gedragen. In bepaalde Europese landen nam de verering voor vorst en vaderland welhaast pathologische vormen aan. In het gezapige Nederland bleef dit gelukkig binnen de perken, maar toch leerden de kinderen – ook op openbare scholen opgeleid tot 'alle christelijke en maatschappelijke deugden' – al jong nationalistische liederen zingen, nog geheel in de wat bombastische negentiende-eeuwse stijl. Er was nog ruim plaats voor Tollens' een eeuw tevoren bekroonde racistische juweeltje: 'Wien Neêrlandsch bloed in d'aadren vloeit, van vreemde smetten vrij' . . . etc. Schrijver dezels kan zich niet herinneren dat hij toentertijd ooit, van welke zijde ook, zelfs maar een schuchter woord van protest tegen dit soort onwaarachtigheid heeft vernomen: het leek of een ieder het wel best vond zo. Wie zouden er trouwens hebben moeten protesteren? Actiegroepen, die om de haverklap voor alle mogelijke secundaire belangen demonstraties met spandoeken organiseren, waren nog geheel onbekend. De enigen, van wie men opstandigheid tegen de bestaande orde mocht verwachten: de sociaal-democraten, waren bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1913 van 7 op 18 (op een totaal van toen nog 100) zetels gekomen, dat wel, en ook weerden ze zich over het algemeen onder aanvoering van Troelstra in het parlement geducht, maar bij het gros der bevolking wekte dat eerder weerstanden op dan dat men hoera riep.

Ook 'links' georiënteerde mensen, waartoe destijds, behalve de vrijzinnig-democraten, ook de liberalen werden gerekend, waren dus aan de behoudende kant of zelfs wat men tegenwoordig alleen maar honend

noemt 'reactionair'. Maar wie daarover zijn minachting wil uitstorten, mag bedenken dat het het lot is van elke generatie, nog niet rijp te zijn voor opvattingen over de inrichting van de maatschappij, die door de volgende als vanzelfsprekend wordt aanvaard. Dit geldt in beginsel even goed voor een beperkte groep als de vertegenwoordigers van een bepaald beroep, b.v. de tandheelkunde. Met veroordeling of zelfs maar een meewarige glimlach moet men voorzichtig wezen.

Hoe het zij, bij de toenmalige denkbeelden en bij een zalige onwetendheid omtrent de geheime machinaties van wapenfabrikanten, oliemagnaten en andere 'multinationals', die heden zo in opspraak zijn, was men in het algemeen overtuigd dat de oorlog 'voor een goed doel' werd gevoerd, nl. voor vorst en vaderland: het uitbreken ervan was in de mooie zomer van 1914 in verschillende Europese hoofdsteden dan ook met gejuich begroet, want beide partijen eisten dat goede doel voor zich op. In Nederland ging de sympathie vooral uit naar de Geallieerden, met name het toch nog onverwacht aangevallen België, maar ook naar Frankrijk en Engeland. Wél hadden in het voorafgaande decennium hier te lande vijandige gevoelens geheerst jegens de Britten, vanwege hun nogal barre optreden tijdens de Boerenoorlog (1899-1902) tegen een stamverwant geacht volk, maar die smolten in 1914 snel weg toen men kennis nam hoe de Duitsers in België huishielden. Er is tenslotte altijd baas boven baas, maar ondanks dat was het nu ook weer niet zo dat de hartstochten in Nederland in 1916 al te fel tegen elkaar opbotsten.

Men houdt uit eigen herinnering de indruk dat de meeste Nederlanders, voor zover ze niet rechtstreek te lijden hadden onder de toenemende schaarste aan goederen, niet al te zeer door de oorlogsgebeurtenissen geschokt waren. Op de gemiddelde burger was zeker van toepassing de uitspraak, die Menno ter Braak in 1939 zou doen: 'aan de gedachte dat er ergens anders oorlog is, went men zeer snel'. Zo kon de negentiende-eeuwse geest – in het overige Europa inmiddels al aardig aangevreten – zich in ons land nog een tijdlang betrekkelijk ongeschonden handhaven. Aan de andere kant had een aantal scherpzinnige lieden al gauw ontdekt dat er uit de met een oorlog onvermijdelijk gepaard gaande economische ontwrichting aantrekkelijke winsten zijn te puren, mits men niet al te scrupuleus is. Het begrip 'O.W.-er' begon in die tijd in te burgeren.

Om eindelijk weer tot de tandheelkunde terug te keren: er zijn geen officiële gegevens bekend over de invloed, die een stijgende materiële welstand van een niet onaanzienlijk deel van de bevolking mogelijk uitoefende op de tandheelkundige praktijken. Zo die invloed er al geweest is, lijkt het niet waarschijnlijk dat hij in eerste

instantie tot uiting is gekomen in het streven naar een doelmatiger gebitsverzorging en een betere mondhygiëne. Eerder is te denken aan een luxueuzere aanpak van de behandeling, in overeenstemming met de toen nog heersende neiging, 'duur' en 'duurzaam' te vereenzelvigen. Goud was immers onder alle omstandigheden te verkiezen boven andere metalen, met name amalgaam. Bovendien was in die dagen een gouden tand in een kunstgebit voor veel nieuwe rijken een niet te versmaden statussymbool.

Niet dat veel practici voor zulke overwegingen door de knieën gingen, maar elk (vrij) beroep kent nu eenmaal een aantal vertegenwoordigers, dat het in de eerste plaats als 'business' ziet en daarnaar handelt, onder het verontschuldigende motto: 'men moet toch leven, nietwaar?'. En het waren al zulke onzekere tijden. Nu kan dat laatste welbeschouwd nimmer worden ontkend, maar toen gold het inderdaad wel zeer in het bijzonder. Wat was het geval? De Engelsen hadden al in 1914 de Noordzee en de wateren om Engeland tot oorlogsgebied verklaard. De daaruit voortvloeiende blokkade bracht ook voor Nederland allerlei economische moeilijkheden met zich mee. Daar kreeg de tandheelkunde eveneens haar deel van. Zo dreigde

het spaak te lopen met de aanvoer van de voor prothesen benodigde caoutchouc en van rubberdam. Het gevaar bestond – gelijk al op de eerste pagina van de jaargang 1916 van het Tijdschrift voor Tandheelkunde bleek – 'dat spoedig de voorraad hier te lande uitgeput zal zijn, vooral, daar er een algemeen verbod tot invoer van rubberwaren door Engeland is uitgevaardigd.' Gelukkig kon de Secretaris van het Hoofdbestuur der Maatschappij, collega W. C. Koldewijn, te Amsterdam, op dezelfde pagina berichten dat 'door 't Engelsche gouvernement ons 't recht gegeven is Tandcaoutchouc en cofferdam in te voeren. Een beperkte hoeveelheid is door ons van deze artikelen besteld, die slechts aan Maatschappij-leden verstrekt zal worden. Het D.B. heeft zich garant gesteld, zowel financieel als moreel'. Voor de toenmalige collega's kan men dus slechts hopen dat zij allen lid van de Maatschappij waren, anders zouden zij op de 'zwarte markt' zijn aangewezen. De toestand was overigens in 1916 nóg betekenisvol gunstig. De economische ontwrichting zou, naarmate de zinloze oorlog zich voortsleepte en de belligerenten verder uitputte, in 1917 en 1918 steeds ernstiger vormen aannemen.

Voorlopig kon men zich in de kleine

vaderlandse tandartsengemeenschap nog geheel werpen op beroepsstrijdvragen van allerlei aard, o.a. op wetenschappelijk gebied. Van dit laatste getuigen de 'Handelingen van het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap', welke in die dagen soms tientallen pagina's van het Tijdschrift in beslag namen. De redactie nam nl. destijds – toen het papier goedkoop en de arbeidskrachten nóg goedkoper waren – niet alleen de aldaar gehouden voordrachten, maar ook de discussies in extenso op. En aangezien het aantal tandartsen – en dus het aantal bezoekers van vergaderingen – nog maar betrekkelijk gering was en men bovendien meer tijd had (men vergaderde in een zesdaagse werkweek en wellicht ook bij gebrek aan ander diversiteitsment rustig op zondag) werd een voordrachtgever of discussiant niet gauw door de voorzitter afgehamerd, omdat hij een tijdverslindende breedsprakigheid aan de dag legde. Zo kon men de problemen grondig van alle kanten bekijken. In een volgende aflevering hoopt de Redactie daarvan een voorbeeld te geven.

(wordt vervolgd)

BERICHTEN

Verenigingsverslagen en mededelingen

NEDERLANDSE VERENIGING VAN MONDHYGIËNISTEN

Samenstelling nieuw bestuur

Tijdens de vergadering van 22 oktober 1976 van de Nederlandse Vereniging van Mondhygiënisten is het bestuur van deze vereniging als volgt geformeerd:

Mevr. M. S. E. van der Sanden-Stoelinga: voorzitter;
Mej. H. J. Milius: vice-voorzitter
Mevr. M. van Lamoen-Louis: 1e secretaris,
Drielse Wetering 16, Zaandam;
Mevr. E. A. E. van der Werff-Oor: 2e secretaris;
Mevr. C. W. H. Guillaume-Spil: penningmeester.

Buitenland

VERENIGDE STATEN

American Dental Association: Dentist-to-Dentist Program

Tandartsen in andere landen die wensen te corresponderen met hun collega's in de Vere-

nigde Staten en regelmatig tandheelkundige tijdschriften willen uitwisselen, worden uitgenodigd deel te nemen aan het 'Dentist-to-Dentist Program in Personal Communication and Literature Exchange' van de American Dental Association.

Het project staat onder leiding van de Council on International Relations of the A.D.A., 211 E Chicago Ave., Chicago, Ill. 60611, V.S. Geïnteresseerden wordt verzocht contact op te nemen met de Council, onder vermelding van: naam en adres, titel van het aan te bieden tijdschrift en titel van het tijdschrift dat men van een Amerikaanse collega wenst te ontvangen, gaarne met opgave van verscheidene keuzemogelijkheden. De Council ontvangt overeenkomstige opgaven van Amerikaanse tandartsen en brengt de contacten met de buitenlandse collegae tot stand.

Binnenland

AANTAL AANMELDINGEN EERSTEJAARSSTUDENTEN TANDHEELKUNDE

Voor de verschillende studierichtingen aan universiteiten en hogescholen hebben zich voor het studiejaar 1977/1978 in totaal 29.749 kandidaten aangemeld. Het vorige jaar hadden zich 25.611 a.s. studenten opgegeven.

Voor de studierichting Tandheelkunde gaven zich 664 kandidaten op, aldus het Centraal Bureau Aanmeldingen en Plaatsing a.s. eerstejaarsstudenten te Groningen.

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

Assistentie bij de zorg voor patiënten met problemen op preventief tandheelkundig terrein

De tandheelkundige wetenschap heeft ook op het gebied van de preventie van mondziekten de laatste decennia grote vooruitgang geboekt. Tal van onderzoeken hebben ons inzicht verschaft omtrent de etiologie en de bestrijdingsmogelijkheden van gebitsafwijkingen en met name van storingen in de glazuuraanleg en van tandcariës. Theoretisch is het zelfs mogelijk deze ziekte geheel te voorkomen.

In de praktijk blijkt dit zeer moeilijk, soms haast onmogelijk te zijn. Naast patiënten met een gemiddelde cariëstoening, de grote midden-groep, vinden we kleinere aantallen met een relatief lage en een abnormaal hoge cariëstoening.

Ernstige gevallen

Juist voor de groep met een extreme cariëstoening is het van groot belang de cariësoactiviteit omlaag te brengen. Het betreft hiet doorgaans jeugdige patiënten, vaak nog met een gemengde dentitie, die rechtstreeks op een volledige prothese lijken af te stevenen. Hun gebitselementen zijn, behalve op de meest cariësgevoelige plaatsen, zoals pits en fissuren, ook aangetast op de vrije gladde vlakken. Op deze normaliter cariës-'immune' gebieden bevinden zich dan naast caviteiten beginnende laesies, herkenbaar als zogenaamde 'witte